

Република Латвия

Площ:	64 589 кв. км.
Население:	2,4 млн. души (2000 г.).
Столица:	Рига.
Официален език:	латвийски.
Религия:	протестанти (55%), католици (24%), източноправославни (9%).
Паритна единица:	латвийски лат.
Административно деление:	26 района.
Държавно устройство:	република. Държавен глава - президент, избран от парламента за срок от 3 г. Законодателен орган - Сейм (еднокамарен парламент). Изпълнителен орган - Комитет на министрите на челото с министър-председател, назначаван от президента.

1. Общи бележки

Латвийската правна система принадлежи към континенталното правно семейство. През последните 15 години в страната са извършени сериозни правни реформи, довели до въвеждането на триинстанционно производство по граждански, наказателни и административни дела и до хармонизирането на организационните и процесуалните принципи на латвийското право с разпоредбите на Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи и с практиката по нейното прилагане на Европейския съд по правата на човека в Страсбург. Създаден е Конституционен съд, който е част от съдебната система, а не е орган на т.нар. "неутрална власт" (*puivolis neutre, nulle*).

2. Източници на правна уредба

Нормативната уредба на съдебната власт в Република Латвия се съдържа в Конституцията, Закона за съдебната власт, Закона за прокуратурата, Закона за сирашките и енорийски съдилища, Закон за владелческите съдилища, Наказателно-процесуалния кодекс, Гражданско-процесуалния кодекс, Закона за административното производство, Закона за Конституционния съд и др.

3. Съдебна власт

3.1. Основни принципи

Основните принципи на дейност на съдилищата са разкриване на истината, законност, публичност, участие на защитник, презумпция за невинност, равенство на страните, състезателност, процесуална икономия, непосредственост и устност, непрекъснатост на съдебното заседание, използване на латвийския като официален език и др.

3.2. Организация на съдебната власт

Съдебната власт в Република Латвия включва съдилищата и прокуратурата. Съдебната система се състои от районни (градски) и окръжни съдилища, Върховен съд, Конституционен съд, сирашки съдилища, енорийски съдилища и владелчески съдилища. Съгласно изричните разпоредби на Закона за съдебната власт, част от съдебната система е и имотният регистър, който се поддържа от съдии по вписванията. Аналогично на немския конституционен модел, Конституционният съд е част от съдебната система и се разглежда като особен вид съд, чиято основна задача е да следи за конституционностъобразността на законите.

Характерна особеност на латвийското право е липсата на самостоятелен и обособен апелативен съд. При това положение като въззивна инстанция действат окръжните съдилища или Върховният съд в зависимост от инстанционната поредност и функционалната подсъдност на делата.

Районният (градски) съд разглежда като първа инстанция граждански, наказателни и административни дела. Това е основният първоинстанционен съд. Неговата териториална компетентност е уредена в чл. 29 от Закона за съдебната власт, който изрично и поименно изброява всички районни (градски) съдилища в Латвия. Предметната му компетентност се определя в съответните процесуални закони.

Районният (градски) съд се състои от председател и съдии, като е възможно да бъде избран и заместник-председател на съда. Броят на съдиите се определя от парламента (Saeima). Съдиите в районния (градски) съд се назначават от **парламента по предложение на министъра на правосъдието**, след като бъде взето предвид мнението на Съвета за квалификация на съдиите.

Когато разглежда граждански или административни дела, районният (градски) съд заседава в едноличен състав от един съдия. По наказателни дела районният (градски) съд заседава по правило в състав от съдия и двама съдебни заседатели, а по изключение – само в състав от един съдия.

Окръжните съдилища са пет на брой – окръжен съд на Рига, окръжен съд на Курземе, окръжен съд на Латгеле, окръжен съд на Видземе и окръжен съд на Земгале. Окръжните съдилища действат като първа и въззивна инстанция. Окръжният съд разглежда като първа

инстанция граждански и наказателни дела в случаите, предвидени в процесуалните закони. В този случай той заседава в състав от съдия и двама съдебни заседатели. Окръжният съд не е компетентен да разглежда като първа инстанция административни дела.

Като въззивна инстанция окръжният съд разглежда жалби и протести срещу съдебни актове на районния (градски съд) по граждански, наказателни и административни дела в състав от трима съдии. В окръжния съд има гражданско, наказателно и административно отделение. Техните председатели могат да бъдат същевременно и заместник-председатели на съда.

Окръжният съд се състои от председател, заместник-председател и съдии. Съдиите в окръжния съд, подобно на тези в районния (градски) съд, се назначават от парламента по предложение на министъра на правосъдието, след като бъде взето предвид мнението на Съвета за квалификация на съдиите.

Окръжните съдилища отговарят за воденето на имотния регистър. Вписванията и отбелязванията в него се извършват от съдии по вписванията, които имат статут на районни съдии. Според чл. 42.1 от Закона за съдебната власт службите по вписванията към окръжните съдилища са органи на съдебната власт.

Върховният съд на Латвия със седалище гр. Рига е висша съдебна инстанция по граждански, административни и наказателни дела. Той се състои от Сенат, две колегии – гражданска и наказателна, и Пленум (общо събрание на съдиите).

Пленумът се състои от всички съдии от Върховния съд. Той постановява тълкувателни решения с оглед хармонизиране на практиката на съдилищата, създава наказателната и гражданската колегия и отделенията на сената, дава мнение в рамките на процедурата по отстраняване от длъжност на председателя на Върховния съд и главния прокурор.

Всяка от колегиите се състои от председател и съдии. Колегията е въззивна инстанция по делата, решени от окръжния съд като първа инстанция. В тези случаи колегията заседава в състав от трима съдии.

Сенатът се състои от председателя на Върховния съд и сенатори. Той се подразделя на три отделения: гражданско, наказателно и административно. Сенатът е касационна инстанция по всички граждански, наказателни и административни дела, решени от районните и окръжните съдилища. Той е първа инстанция по спорове, свързани с решения на Сметната палата по чл. 21 от Закона за Сметната палата. Независимо дали действа като първа или като касационна инстанция, сенатът на Върховния съд заседава в състав от трима сенатори.

Сирашките, енорийските и владелческите съдилища също са част от съдебната система. Тяхната организация и ред на дейност са регламентирани в Закона за сирашките и енорийските съдилища и в Закона за владелческите съдилища. Сирашките съдилища разглеждат дела за настояничество и попечителство, както и някои

въпроси, свързани с правната уредба на фондациите. Енорийските съдилища изпълняват функциите на сирашките съдилища в рамките на дадена енория, както и други задачи, възложени им със закон. Владелческите съдилища са доброволни досъдебни, в голяма степен посреднически институции, които разглеждат и решават спорове във връзка с отношения на владение и държане на вещи. Те са част от съдебната система, въпреки че предхождат (ако бъдат сезирани от страните) редовното триинстанционно съдебно производство.

3.3. Управление на съдебната власт

В Латвия не съществува орган за управление на съдебната власт, който да е общ за съдиите и прокурорите по подобие на Висшия съдебен съвет в България. Създадени са Конференция на съдиите, Съдебен дисциплинарен съвет и Съвет за квалификация на съдиите.

Конференцията на съдиите е самоуправляваща се институция, в която членуват всички съдии в Латвия. В нейната компетентност се включват:

- разглеждането на важни актуални случаи от съдебната практика;
- отправянето на предложения до председателя на Върховния съд за издаване на тълкувателни решения от общото събрание на Върховния съд с цел правилното и еднакво прилагане на законодателството;
- разискване на финансови и социални въпроси, касаещи съдебната власт;
- избиране на Съдебния дисциплинарен съвет и Съвета за квалификация на съдиите.

Съдебният дисциплинарен съвет участва в процедурата по освобождаване от длъжност на съдиите. По начало съдиите от районните и окръжните съдилища могат да бъдат освободени от длъжност по решение на парламента, взето по предложение на министъра на правосъдието, съдиите от Върховния съд могат да бъдат освободени от длъжност от парламента по предложение на председателя на Върховния съд, а председателят на Върховния съд може да бъде освободен от длъжност от парламента по предложение на правителството. Когато освобождаването от длъжност е дисциплинарно наказание, всички съдии от районните, окръжните и Върховния съд се освобождават от парламента по предложение на Съдебния дисциплинарен съвет, като за освобождаването на председателя на Върховния съд се изисква и мнението на Общото събрание на Върховния съд. Във всички случаи на влязла в сила присъда съдиите, независимо от техния ранг, се освобождават от длъжност от парламента по предложение на министъра на правосъдието.

Съветът за квалификация на съдиите е самоуправляваща се институция. Нейната цел е повишаване на професионалната квалификация и укрепване на независимостта на съдиите.

4. Прокуратура

4.1. Статут на прокуратурата

Прокуратурата в Латвия е част от съдебната власт. Това следва от изричната разпоредба на чл. 106.1 от Закона за съдебната власт, съгласно който прокурорите са служители, принадлежащи към съдебната система. Те участват в осъществяването на правосъдието и изпълняват други задачи, възложени им със закон. Правомощията на прокурора са уредени в Закона за прокуратурата, Наказателно-процесуалния кодекс, Гражданско-процесуалния кодекс и Закона за административното производство.

Прокуратурата в Република Латвия е **единна, централизирана и субординирана**. Заповедите на по-горестоящите прокурори са задължителни за по-нисшестоящите, а на главния прокурор – за всички прокурори. Въпреки това независимостта и формирането на вътрешното убеждение на прокурорите не се нарушават, тъй като заповедите на горестоящите прокурори не могат да засягат същността на делото, включително въпросите за вината и отговорността и за вида и размера на наказанието. Те не могат да засягат и мнението на съответния прокурор, отразено в обвинителния акт, а имат характер на административно и методическо ръководство.

Структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата. В резултат на това прокурорските органи са уредени на три равнища. На върха на пирамидата на йерархическо подчинение е Върховната прокуратура на Латвия, на второто ниво са окръжните прокуратури, а на най-ниското трето ниво са районните (градски) прокуратури.

Върховната прокуратура на Латвия се оглавява от **главен прокурор**. Тя е разделена на отдели. Съществуват наказателен отдел, отдели относно участието на прокуратурата по граждански и административни дела, административен и аналитичен отдел. Ръководителите на отделите са същевременно заместник-главни прокурори.

Назначаването на прокурорите става по правилата за назначаване на съдиите от съответстващата им степен и при спазване на изискванията, които се предявяват към тяхната работа.

4.2. Правомощия на прокуратурата

Основните правомощия на прокуратурата според латвийското право са:

- надзор над дейността на разследващите органи;
- образуване на предварителното разследване и възбуждане на наказателно преследване, повдигане, предявяване и поддържане на обвинението в досъдебното производство по наказателни дела;
- вземане на решение относно вината на дееца в досъдебната фаза на процеса;

- участие в сключването на споразумения с обвиняемия, съответно подсъдимия, за прекратяване на наказателното производство;
- поддържане на обвинението във всички фази и стадии на съдебното производство;
- подаване на протести;
- надзор върху изпълнението на наказанията;
- участие в законодателния процес и в работата на изпълнителната власт, свързана с предотвратяване и разкриване на престъпления в предвидените със закон случаи и др.

5. Разследващи органи

Предварителното разследване според латвийското право се осъществява от **полицейски служители**, които са част от **изпълнителната власт**. Прокурорите ръководят и упражняват контрол за законосъобразност спрямо действията на разследващите органи, като могат да вземат и пряко участие в извършването на разследването. Те могат да дават насоки относно хода на разследването, както по молба от разследващите органи, така и по собствена инициатива. След приключване на разследването прокурорът преценява дали са налице достатъчно доказателства за вината и отговорността на обвиняемия, както и дали те са събрани законосъобразно. Въпреки ръководната функция на прокурора спрямо разследващите органи, независимостта на последните не е нарушена. Това се дължи на факта, че прокурорът упражнява тактическо и процесуално ръководство върху дейността им, без да може да влияе върху формирането на вътрешното им убеждение.

Разследващите органи не са задължени да се консултират с прокурора преди да вземат решения или да предприемат действия, свързани с предварителното разследване. Прокурорът може да дава насоки за предприемане на действия, свързани с разследването, ако такива насоки му бъдат поискани от разследващите органи. Прокурорът също има право да дава насоки за действия, свързани с разследването по своя инициатива, без това да изключва възможността разследващите органи да предприемат и други действия свързани с разследването. Прокурорът има право да:

- контролира условията и законосъобразността на разследването;
- проверява съдържанието на материалите по делото и да дава насоки за определени действия от страна на разследващите органи с цел откриване на лицето, което трябва да бъде подведено под отговорност;
- връща случая за допълнително разследване, ако няма достатъчно основания за повдигане на обвинение;
- участва или сам да предприема действия в хода на разследването.